

NOTE DE ETIMOLOGIE ISTROROMÂNĂ

Vasile FRĂȚILĂ

Universitatea de Vest din Timișoara, ROMÂNIA

Notes on the Istroromanian Etymology

Abstract

In this article the author suggests some new etymologies for a number of words to which Petru Neiescu, in his recently published 'Dictionary of the Istroromanian Dialect' didn't find any, and also provides some new etymologies, different from those of P. Neiescu, for other words.

The last part of this article brings into discussion some words of Latin origin that survived in the Istroromanian vocabulary, and which escaped the linguists until now, or were present in other dialects from Istria.

KEY WORDS: *istro-romanian dialecte, etymology, hrited word, derivative borrowing, calque*

Apariția volumului I din *Dicționarul dialectului istroromân*¹, lucrare de importanță majoră pentru dialectologia românească, datorată reputatului lingvist clujean Petru Neiescu, ne-a prilejuit propunerea unor etimologii pentru unele cuvinte rămase fără explicații de această natură în lucrarea menționată, precum și a unor etimologii diferite de cele avansate de autorul dicționarului menționat.

âfina, s.f., înregistrat din Jaiăn de ALR II N 3/686, și *afina*, înregistrat de Leca Moraru cu sensul 'mămuță', rămas fără etimologie în DDI I 12 provine din germ. *Affe* 'idem' + suf. augm. *-ina*.

âfița, s.f., pl. *âfițe*, 'mămuțică', înregistrat de Leca Moraru și de Kovačec, *Descrierea* 44: „*Pac av afina mič afițe avut*” (Moraru 126) = și mămuța a avut mămuțici mici, este un alt derivat de la germ. *Affe*, cu suf. dim. *-ița*.

âmpoi, *mpoi*, adv., notat de Pușcariu, SI I 6/15, cu sensul 'înainte, începând': „*Je de țã vote-mpoi utât-a vila*” = el de atunci înainte a uitat zâna

---

¹ Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, vol. I, A-C, București, Editura Academiei Române, 2011, XXIII + 346 p.

răuvoitoare, provine din it. *inpoi*, având același sens (cf. *da ora inpoi* ‘de acum înainte’) cu „românizarea” prepoziției *in* > *în* > *îm*, prin asimilarea lui *n* la *m*, aflat în preajma bilabialei *p*.

âmprevăle, adv., cu sensul ‘jos, pe jos, pe pământ, la pământ’ (< *ân* + *pre* + *văle*, cum se dă și în DDI I 53-54), nu are însă nimic face cu *prevăle*, s. f. ‘prăpastie’, înregistrat de la Noselo de Filipi, ALIr, h. 66. Ir. *prevăle* este un termen de origine slavă, înrudit cu scr. *prevala* ‘Wasserscheide, Gebirgssattel’, ‘cumpăna apelor, șa de munte, curmătură’, cu sloven. *preval*, gen. *prevala* ‘Bergrücken’, ‘Abfall des Wassers von der Höhe’, ‘coamă de munte’, ‘creastă de munte’, ‘căderea apei de la înălțime’, ‘cascadă’, cu bg. *preval* ‘Bergkamm, Gebirgssattel’, ‘creastă, coamă de munte, curmătură’ (Schütz 1957: 29)².

ânjurbă, cu varianta *njurbă*, vb. I, tranz. și refl., ‘a (se) întâlni’, cu numeroase atestări atât din nord (Jeiăn), cât și din sud (vezi DDI I 61), lăsat fără etimologie, provine din lat. **inobviare* (Pușcariu, SI II 204, 211; Frățilă, PDR 247, Sârbu-Frățilă 219; Teaha 148, Frățilă - Bărdășan 104).

ânjivotî, vb. IV tranz. și refl. ‘a (se) întrupa, a (se) încarna’, înregistrat de Glavina-Diculescu, este o formație pe teren istroromân de la *jivot*, s. ‘talie, trunchi, corp’ (< scr. *život*) cu ajutorul prefixului *ân-*[*în-*] și a sufixului verbelor de conj. a IV- a: *-i*. Formația este identică cu cea dacoromână *întrupa* < *în* + *trup* (< v. sl. *trupъ*) + sufixul conjugării I *-a*.

ânlîc, cu variantele grafice *ân lic*, *un lic*, *urlic*, *-nlîc*, adv., însemnând ‘oleacă, nițel, puțin’, provine din articolul nehotărât *un* + *lic*, formă ikaviană [*lik*] pentru cr. *lijek*, gen. *lijeka* ‘medicament, doctorie’ < sl. com. **lěкъ*. Cf. și dr. *oleacă* ‘nițel, puțin’.

ânmisă, cu variantele *â(n)misa*, *învisă*, *nmisă*, *misă*, *visă*, vb. I tranz. și refl., ‘a visa’, are ca etimon o formă latinească atestată *visare* ‘a avea un vis, a visa’, continuată de rom. *visa* și de logud. *bizare*, precum și de ar. *visare*: *yisedzu*, *nyisedzu* (DDA) și de megl. *visez*. Formele ir. *ânmisă* și ar. *nyisedzu* sunt formate de la *visa*, cu ajutorul prefixului *în-* (< lat. *in-*). Evoluția fonetică *v* > *m* în ir. s-a produs prin asimilare parțială la prefixul *în-*, care mai târziu a putut dispărea: cf. (*ă*)*nmesti* ‘învești’ (< *investire*),

² Termenul scr. se pare că a intrat și în graiul românilor din valea Timocului, puțin deformat prin etimologie populară: *prăvălie*, după cum reiese din următorul text din volumul *Pagini de folclor românesc din Serbia. Texte din colecția lăutarului Sima G. Prunarević (1888-1969)*, editat de Elena Ramona Potoroacă și de dr. Zvonko Trailović, apărut la Sibiu în Editura „Astra Museum”, 2011, p. 87: „Baba acasă mi-l loa, [bolovanul în care s-a transformat hoțul Stoican, ca urmare a blestemului de mamă] În prăvălie mi-l punea, / Vânt și soare mi-l bătea, / Toate ploile mi-l ploia / Carnea di pe el cădea/ Uidiră oasăle înșirate/ Că a făcut și el păcate”. Termenul din balada de mai sus, culeasă din valea Timocului, nu are nimic a face cu *prăvălie*, s. f. ‘local în care se expun și se vând diferite mărfuri; magazin’ (< slavon. *ПРИВИЛИЕ* ‘privilegiu’ – DLR, t. VIII, partea a 4-a), ci ne aflăm în fața unei etimologii populare.

(ă)nmețâ ‘învăța’ (< *invitiare), (ăn)misă (Pușcariu SI III 105; Frățilă-Bărdășan 317, nota 95).

ârje, ârja, s.f., cunoscut atât în Jeiăn, cât și în sud, înregistrat atât de Popovici II, cât și de Kovačec, R, cu sensul de ‘rugină’: *ce fl'er marânca? ârja* (Kovačec 34) = ce mănâncă fier[ul]? rugină. Termenul ir. provine din cr. *hrđa* ‘idem’, prin pierderea consoanei *h* (cf. ir. *aĭda, aĭde* ‘mei’ < cr. *hajda*, dial. *ajda*) și prin rostirea africater prepalatale *ǵ* (*đ*) ca *ĭ* sub influența dialectului venețian (cf. *ĭardin* ‘grădină’ < ven. *iardin*, it. *giardino*; *ĭardiner* ‘grădinar’ < ven. *iardiner*, it. *giardinero*, *ĭedârm*, cu varianta *ĭendârm* ‘jandarm’ < ven. *iendarmo*, it. *gendarme* etc.) > *rđa > *ârđa > *ârja*.

ârjav, adj., atestat numai la masculin de Byhan și de Popovici II, însemnând ‘ruginit’ < cr. *hrđav* ‘idem’.

bâba, bâte, s.f., cuvânt polisemantic, cuprinzând și sensul de bază ‘babă, femeie în vârstă’, pe care îl găsim în dr. *babă*, precum și în alte două dialecte românești sud-dunărene: ar., megl. *babă*, este considerat de origine croată. Termen panromânesc, *babă*, aparținând cu siguranță epocii străromânei, provine din v. sl. *baba*, așa cum îl dau și Byhan, Popovici, Pușcariu SI II 221, Mihăilă 1983: 43, Frățilă 2012.

bât, s.m. și s. n., ‘bătă’, ‘băț’, ca și dr. reg. *bât*, provine din v. sl. *bътъ*, cu dispariția ierului tare neintens (final), respectiv cu transformarea ierului dur intens în *â* (< *ă*) (vezi Petrovici 1967:15). Sub influența croatului *bat* (< v.sl. *bътъ*), ir. *bât* a primit și sensul de ‘ciocan’.

bâzy, s.m., înregistrat de Pașca și de Filipi, ALIr 1781 din Jeiăn cu sensul ‘soc’: *de bâzy făcēm sițalița* (Pașca) = din soc facem pușcă de soc, prin formă trimită la sl. com. *bъzъ* < ie. *bhugo (Skok I 125 s.v. *baz* ‘soc’), iar *bâzga*, înregistrat de Popovici II, Dianich, Filipi, ALIr 1781 din sud, *bâzge* (Noselo, Sușnievița) ‘soc’, respectiv ‘liliac’ (Popovici II) < sl. com. *bъzъ* + *-ga* (cf. v.sl. *drežga* > cr. *drezga* ‘biljka nasturtium officinale’ ‘Skok I 125, s.v. *baz*). Pentru ir. *bâzy* și *bâzga*, DDI I 106 trimită la cr. *bazga*.

bečúy, s.m. și n., ‘nasture’, cu atestări la Maiorescu, Glavina IV, Flora, MALGI din Jeiăn, ALR II N 55/1288, Miklosich I, este lăsat de Neiescu, DDI I 109 fără etimologie, deși asupra etimologiei acestui cuvânt istoromân s-au pronunțat mai mulți cercetători (Miklosich, Mihăilă 1983: 47, Scărlătoiu 1998:141), toți trimițând la v.sl. *bělъčugъ*. Cuvântul slav a intrat în româna comună având urmași și în celelalte dialecte: dr. *belciug*, megl. *bilčuc*, *bălčug* (Candrea, GS, III, 1927, p. 189, Saramandu, DM, p. 66, 78).

besęla, cu variantele *besęle*, *besjada*, s.f., ‘cuvânt’, este considerat de origine croată. Fonetismul *ę* din interiorul cuvântului și *ja* (< *ęa*), cu evoluția lui *ęa* la *a* după *s* dur în dr. *besadă*, trimit la v. sl. *besęda*, așa cum propun Petrovici 1967:15, Scărlătoiu 1998:188).

blescav, -a, -o, adj., înregistrat de ALR II 20/6939 și de Dianich, cu sensul ‘palid, alburui, clar, limpede’, rămas în DDI I 126 fără etimologie, este un derivat de la cr. *blijesak*, gen. *-ska* ‘strălucire (lumină) de trăznet’, în varianta ekaviană, cu suf. adjectival *-av* (Skok I 172, s.v. *blijesak*).

bl'utav, -a, -o, adj., înregistrat de Dianich și de Filipi, ALIr 351, însemnând ‘fără gust, insipid’, provine din cr. *bljutav* ‘insipid, fad, searbăd’ (vezi Tomici, DSR I; Skok I 175, s.v. *bljuvati*; Miclăuș 2009:190).

bògzná, adv., ‘cine știe’, înregistrat de Dianich și glosat prin it. ‘chissa’, provine din cr. *bogzna* < *bog zna* (cf. și srb. *ni je bog zna šta* ‘nu-i cine știe ce’, *bog zna kad* ‘cine știe când’, *bog zna gde* ‘cine știe unde’ – Tomici, DSR, I, s.v. *bog*), care corespunde rom. *Dumnezeu știe* ‘cine știe’ sau, mai aproape de adevăr, în expr. (*Numai*) *Dumnezeu știe* = nu știe nimeni, nu e sigur (ceva). – DLR, t. I, partea a 6-a, p. 1575, s.v. *Dumnezeu*.

bolánta, s.f., înregistrat de Kovačec, R., din Jeian și glosat de savantul croat prin ‘ambulanta’, ete lăsat de DDI I 135 fără etimologie, dar având sensul rom. ‘ambulanta’. Termenul ir. provine din cr. *ambulanta*, care, printr-o falsă analiză (printr-un fel de deglutinare), a fost descompus în *am* (= *âm* < *ân*) + *bulanta* > *bolanta*. În sârbă (probabil și în croată) *ambulanta*, cu accent oscilant (*ambulánta* și *ambùlanta*), însemnează: 1. ambulatoriu, infirmerie. 2. dispensar, policlinică; cf. și it. *ambulante* însemnând (rar) ‘ambulatoriu, dispensar’, din care provine și termenul croat.

bólenta, s.f., înregistrat de Sârbu-Frățilă cu sensul de ‘spital’: *A fost în bólenta uro tri puta* = a fost în spital de vreo trei ori, rămas și la cei doi lingviști timișoreni și la Neiescu, DDI I 136, fără etimologie, pare a proveni tot din *ambulanta* (vezi supra). Atât *bolanta*, cât și *bolenta* par a-și datora ocurența lui *o* în locul lui *u* apropierea de *bola* ‘boală’, iar în *bolenta* și a lui *e* în locul lui *a*, prin analogie cu *bolen* ‘bolnav’ (< cr. *bolen*), *bolestan*, *-tna*, *-tno* ‘bolnav, suferind’ < cr. *bolestan*, *-tna*, *-tno*.

borebít, borbit, morebít, adv., ‘poate’, rămas fără etimologie în DDI I 138-138, trebuie pus în legătură cu cr. kajkavian *možbit* (< *moz* < *mozi*, urmă de optativ-conjunctiv) = *morebít* = *mož* > *morti* ‘može biti’, peut-être (Skok II 447, s.v. *moči, mogu* < 3.1. *može* (Vuk) = *more* (-*že* > *-re*, prin analogie *morem* ș.a.m.d. – Skok II). *Borebit* < *morebit*, prin asimilarea lui *m* la *b*: *m-b* > *b-b*; cf. și sloven. *morebiti* (Sârbu-Frățilă 238).

bot, s., în sintagma *na bot* cu sens adverbial ‘împreună’, ‘în același timp’, ‘dintr-odată’, ‘deodată’, înregistrată de Kovacec, R., din sud, provine din cr. *na bot* (< prep. *na* + s. *bot* ‘clipă’) sinonim cu cr. *odmah* ‘imediat, numaidecât, fără întârziere, neîntârziat’ (vezi Skok I 193, s.v. *bot*, Tomici, DSR II, s.v. *odmah*).

brayeșâr, s. m. înregistrat de ALR II N 3/885 cu sensul ‘nădrăgar’ < ir. *brageș* ‘pantaloni’ (< cr. *brageš*) + suf. nume de agent *-ar*.

brageșine, s.f. pl. t., înregistrat de Dianich cu sensul de ‘pantaloni’ < ir. *brageș* + suf. augm. *-ina*, pl. *-ine*.

brîn, s.m., înregistrat de Filipi, ALIr 1659 de la Jeian și de la Sucodru, cu sensul ‘ienupăr’ (*Juniperus communis*) < cr. čakavian *br`inje* ‘jagode od borovice’, ‘fructe de ienupăr’ (cf. și sloven. *brin* ‘borovica’, ‘ienupăr’) (Skok, I 211, s.v. *brinje*).

briňovița, s.f., înregistrat de Filipi, ALIr 1759 din Jeian și din Sușnevița, cu sensul de ‘fruct de ienupăr’ < *brîn* ‘ienupăr’ + suf. compus *-evica* (< *-avica*, cu asimilarea lui *a* la *e* după *n* palatal).

bucurâzna, adj. f., ‘bucuroasă’, înregistrat de Emil Petrovici și Petru Neiescu în anchetele efectuate în Jeian, în contextual: *Fost-a bucurâzna* = a fost bucuroasă, este o probă indirectă că și în istoromână (sau cel puțin în Jeian) a existat cândva adj. *bucuros* (< *bucur*, cuvânt de origine autohtonă + suf. *-os*), de la care, cu ajutorul sufixului de origine croată *-(a)n, -na, -no*, s-au obținut formele **bucurosan, *bucuroasna, *bucuroсно*. Forma cu *-z* în locul lui *-s*: *bucuroazna* [în transcrierea lui Petru Neiescu *bucurâzna*] se explică prin asimilarea lui *s* față de sonanta *n* (cf. rom. *lesne* alături de *lezne*, *plesni* alături de *plezni*, *trăsni* față de *trăzni*, *trăsnet* față de *trăznet* etc.). Prin urmare, adj. *bucur* ‘frumos’ trebuie scos din lista termenilor autohtoni dispăruți fără urmă din istoromână, listă întocmită de Frățilă (vezi Frățilă-Bărdășan 407).

bušni (Jeian), **busni** (Sușnevița), vb. IV, tranz., cu numeroase atestări (vezi DDI I 168), cu sensul principal ‘a săruta’, rămas fără etimologie, este înrudit cu *bušati, -am* ‘îjubiti, cjelivati’, ‘a iubi, a săruta’, imperfectiv, perfectiv *bušnuti (busnuti)* ‘poljubiti’, ‘a săruta o dată, a da o sărutare’. Tot în Istria se găsește un derivat cu suf. *-ac*: *bušac*, gen. *bušca* ‘osculum’, ‘sărut, sărutare’. Din graiurile čakaviene provine și istoromâna (la Cici) *bušni*, cu același sens (Skok I 204, s.v. *bušati*).

bušnit, s., înregistrat de Popovici II cu sensul ‘sărutare’, s-a format de la participial verbului *bušni* (vezi supra), prin schimbarea categoriei gramaticale.

cabâlnic, s.m. ‘găleată cu mâner’, uzual în Jeian, înregistrat de Filipi, ALIr 1294, este un derivat cu suf. *-nic* de la *cabâl* ‘vas de lemn, ciubăr’ < cr. *kabao*, gen. *kabala*.

cafetast, -a, adj., ‘cafeniu, castaniu, brun’, înregistrat de Filipi, ALIr 132, din Jeian și din Zancovți, < cr. *kafetast* sau din ir. *kafet* ‘cafea’ (< it. *cafetto* Sârbu-Frățilă 195; cr. čakavian *kafet*, Filipi 2009: 660) + suf. adjectival *-ast* (vezi Frățilă 2011: 11).

cajei, vb. IV, refl., ‘a se căi, a-i părea rău’: *počle s-a cajejt* (Pușcariu SI I 18/52; idem, SI III 205) provine ca și dr. *a se căi* din v. sl. *kajati se*, bg. *kája se* (Mihăilă 1960: 206).

câl, s.m., pl. **câli**, ‘baltă, lac’ înregistrat de Filipi, ALIr 56 din Sucodru, < cr. *kao* = *ko*, gen. *kâla*. Interesant este că la Mune, comună de care aparține Jeianul, Skok II 37, s.v. *kao*, a înregistrat forma *kâl* ‘lokva’, ‘lac’. Înrudit cu *kâl* este ir. *caluja, caluje* ‘băltoacă, mlaștină, mocirlă’ < cr. *kaljuža* (vezi Neiescu, DDI I 185) < *kâl* + suf. *-juža* (Skok II 37, s.v. *kao*). Pentru răspândirea în limbile

slave și nu numai a apeltivului *kalъ și a derivatelor lui, printre care și *kaluža*, vezi Udolph 1979:173-192.

caldăja, pl. **caldăje**, s.f., ‘cazan pentru fiert rachiu’ < it. *caldaia* ‘cazan, căldare; conținutul unei căldări/unui cazan’ (DIR).

căleț, călăt, s.m., ‘șesător’ < cr. *kalac*, gen. *kalca* ‘idem’ (Skok III 477, s.v. *tkati*) < *tkalac*.

caligo, s., înregistrat de Popovici I cu sensul ‘negură’ < it. *caligo* ‘nebbia fitta’ (negură deasă) (Rosamani 147).

caluț, s.m., ‘omidă’ < *că(l) -uț*; cf. dr. *căluț* ‘cal mic’, prin analogie entom., numele mai multor insecte din familia lăcustelor.

cămila, s.f., înregistrat de Dianich cu sensul ‘cămilă’ < cr. *kamila*, atestat deja în sec. XVI (Skok II 26, s.v. *kàmela*) și nu din it. *camello*, cum se da în DDI I 189.

campanelița, campanelițe, s.f. ‘clopoțel’ (Campanula rapunculus), înregistrat de Filipi, ALIr 1810 din Noselo și Sușnevița, < it. *campanella* ‘clopoțel’ + suf. *-ica*; cf. scr. *kampanêlica* ‘gewöhnliches Sperberkraut’ (Skok II 28, s.v. *kampânio*).

câne, s.f., notat de Cantemir, cu sensul ‘chipiu’ < ven. *cana* ‘joben, cilindru’ (Rosamani 157; Pop 2009: 86).

camičliv, adj., înregistrat de Pașca, cu sensul ‘pietros’: *pemint camičliv* = pământ pietros < cr. *kamič* < *kamen*: *kamič* < *kam[en]* + suf. *-ič* (Skok II 26, s.v. *kamen*) + suf. adjectival *-ljiv*, pentru care cf. *bržliv* ‘sorgfältig’, ‘grijuliu, scrupulos’ < *briga* ‘Sorge’ ‘grijă, păs, neliniște’, *kišljiv* ‘regnerisch’ ‘ploios’ < *kša* ‘ploaie’, *smjčšljiv* ‘wer gern lacht’, ‘cine râde cu plăcere’ < *smjčeh* ‘Lachen’ ‘râs’ (Leskien 1914: 304-305). Cf. și ir. *vintliv* ‘vântos’ < ir. *vint* (< lat. *ventus*) + *-liv* (Frățilă 2011: 12).

canól, s., înregistrat de ALR II MN. 135/ 389, cu sensul de ‘o parte a țâțânei fixată pe ușor’ < ven. *canol* = caneto < ven. *cagnol* ‘idem’ (Rosamani 142, scr. *kanjol* (Cres) ‘arpione dove s’infilzano i mastiotti’; Skok II 12-13, s.v. *kādēna*, Pop 2009:87).

cantír, s.n., ‘bârnă de sprijin pentru butoaie’, uzual în sud (Filipi, ALIr 1270) < cr. *kantír*, gen. *-ira* ‘greda što se podmece da nesto stoji na zemli, pod bačvu’, sinonim: *podval* [grindă (de susținere)] < lat. medieval *canthērius* ‘cal castrat’, metaf. ‘grindă’ < it. *canteo*, *cantière* (Skok II 35-36, s.v. *kantijer*, gen. *-ijera*; vezi și Pop 2009: 87).

cânyla (ALR II N 4/1093), pl. **cânyle**, s.f. ‘cană’ < sloven. *kângla* (< lat. *cannula* < *canna* + *-ula*) (Skok II 138, s.v. *konev*). După Snoj 254, sloven. *kângla*, atestat deja în secolul al XVIII-lea, provine din bavarez. *kändelein*, austr.-germ. (popular) *kandl*, germ. actual *Kante*.

câplîța, s.f., înregistrat de Dianich, cu sensul ‘goccia’, ‘picătură’, dim. de la *câpl’a* + suf. *-ița*; cf. însă și cr. *kapljca* ‘idem’.

capúznița, s.f., înregistrat de Petrovici-Neiescu din Noselo și Sușnievița, cu sensul de ‘moare în care se ține varza murată’, ‘moare de varză ce se aruncă primăvara’ < ir. *kâpuz* ‘varză’ (< cr. *kapuz* [< ven. *capuzzo*] + suf. *-nița*).

cârpa, cârpe, s.f., cu numeroase atestări, însemnând ‘cârpă, zdreanță, petic’, este considerat a proveni din cr. *křpa*. Cei mai mulți lingviști îl pun însă în legătură cu dr. *cârpă* de origine v.sl.: *krъpa* (Pușcariu, SI II 221: ‘împrumut slav în epoca străromână’; Popovici I 98; Mihăilă 1983:44; Scărlătioiu 1998:150); cf.și megl. *coarpă* ‘cârpă’, ‘batistă’.

cârpí, vb. IV tranz., ‘a cârpi, a coase, a petici’ este derivat în DDI I din cr. *krpiti*. Ocurența verbului încă în două dintre dialectele românești: dr. *cârpi*, megl. *cărpés*, ne conduce spre v.sl. *krъpiti*. Pușcariu, SI II 221 îl crede ca făcând parte din stocul de cuvinte slave împrumutate de români în epoca străromână’, alături de *cârpă* și de alți termeni. Tot de origine v.sl. îl consideră și Scărlătioiu 1998: 210-211.

cârpast, -a, adj. m.și f., ‘pestriț’, ‘bălțat’, ‘tărcat’ < cr. *křpast* ‘pun krpa’, ‘cicatricosus’ (Skok II 210, s.v. *křpa*). Termenul poate fi format pe teren istroromân din *cârpa* (vezi supra) + suf. *-ast* (pentru care vezi Frățilă 2011: 11).

cârstitel', s. m., ‘botezător’: *Sveti Ivan Cârstitel'* = Sfântul Ioan Botezătorul < cr. *křstitelj* ‘botezător’ (Skok II 197, s.v. *Krist*; Tomici, DSR I 468).

clâmfa, (ALR II N), s.f. ‘scoabă’ în sintagma *hârbătu de clâmfa* (ALR N 3/ 566) < germ. *Klampe*.

clêște, s.n. În dreptul etimologiei ir. *clêște*, în DDI I, se spune: rom. *clește*, ceea ce ar însemna că ir. ar fi făcut un împrumut din româna literară sau din dialectul dacoromân! Dr. *clește*, ca și ar. *clêște*, megl. *clêști* și ir. *clêște* < v. sl. *klěštī*. Variantele ir. *cliște*, *cliști* trimit la cr. ikavian *klišta*.

cl'êțva, s.f., înregistrat în ALR II Supplement 20 și de Dianich, cu sensul ‘înjurătură’ < cr. *klijêțva* (sec. 17), *klêțva* < *klet* + *-va* (Skok II 97, s.v. *kléti se*). Vezi și Tomici DSR I 415 *klêțva*, s.f. 1. blestem. 2. jurământ, legământ: 3. injurie, insultă.

cňac, s.m., înregistrat de Dianich cu sensul ‘osso del prosciuto’, ‘osul unei șunci’ < cr. *knjak* (< *klnjast* < *kljast*, cu schimb de sufix *-(a)st / -(a)k*, sinonim cu *kljakav, -a, -o* ‘ciung, care are o mână retezată’, ‘olog, fără un picior’ (Skok II 104, s.v. *kljast* ‘ciung’). Vezi și Tomici, DSR I 408, s.v. *kljakav*.

coár, s., înregistrat în ALR II N 4 /971, cu sensul ‘ceartă’ < cr. *kâr* ‘psovanje, prepírka’, ‘ceartă’, ‘ukor, kazna’, ‘reproș, sancțiune, pedeapsă’ (Skok II 154-155, s.v. *kòriti* ‘a mustra, a dojeni’).

cocoșinaț, pl. **cocoșinți**, s.m., ‘uliu, uliul găinilor’ (*Accipiter gentilis*) < cr. *kokošinjac* (< *kokošinji* + *-ac*) (Skok II 121, s.v. *kokoš*).

cucul'ej, vb. IV tranz., ‘a dezmierda, a mângâia (copilul), a răsfăța’ < ven. *cocolare* < it. *cocolare* ‘a răsfăța, a cocoloși’ (Rosamani 224; Boerio 165; DIR 230; Pop 2009: 102).

coy (ALRM II N 4 /1090), **cogo**, s.m., și **coga**, s.f. (ALRM II N 3/ 986 ‘bucătar’, respectiv ‘bucătăreasă’, provin din ven. *cogo*, respectiv *coga* (Rosamani 227; Pop 2009: 102) și nu din germ. *Koch*.

coliba (ALR I N 2 / 393, Kovačec, *Descrierea* 53), s.f., ‘colibă’, ‘adăpost acoperit sub care se țin oile iarna, colniță, saivan’, nu este de origine croată, cum se dă în DDI I 262, ci v. sl.: *koliba*, întrucât se găsește sub aceeași formă și cu același sens în toate patru dialectele românești: dr., ir. *colibă*, ar., megl. *culibă* (cu închiderea lui *o* neaccentuat la *u*).

colorója, adj., ‘de culoare roz’ < ven. *coloroça* (Rosamani 232).

colorej, vb. IV tranz., ‘a colora, a vopsi’ < ven. *colorar*.

contresteji, vb. IV refl., ‘a se împotrivi unul altuia’ < ven. *contrastar*, it. *contrastare* ‘cercar di impedire che altri riesca nel suo intento’ (Rosamani 246; Pop 2009:110).

copîta, **copite**, s.f., ‘copită’, ‘potcoavă’, ‘unghie la vacă, la porc’, ‘calapod pentru pantofi’ este dat ca provenind din rom. *copită*, iar acesta din v.sl. *kopyto*, cf. și cr. *kopito*. Termenul ir., ca și dr. și megl. *copită*, respectiv, ca și ar. *cupită*, au aceeași origine: v.sl. *kopyto*.

copno, s., înregistrat de Maiorescu și de Leca Morariu, cu sensul ‘uscat’: „Mul’ăra nu s-a utopit ântru apă, neg a verit pe copno, de âta banda” (Morariu 140, 7) = femeia nu s-a înecat în apă, ci a venit pe uscat din altă parte < cr. *kopan* ‘fără zăpadă’, *kopno*, de unde, cu ajutorul suf. augm. *-ina*: *kopnina* ‘loc fără zăpadă’ (Skok II 83, s.v. *kipjeti*). Cf. și srb. *kopan*, *-na*, *-no*, adj. ‘care nu este acoperit cu zăpadă’, ‘de uscat’, ‘terestru’, ‘continental’ (Tomici, DSR I 242).

coracni, vb. IV intrans., ‘a face un pas’ < cr. *koraknuti* (sinonim *koračiti*) < *krak* ‘pas’ (Skok II 177, s.v. *krák*).

cornovița (ALR II N2 /601), s.f., ‘cornet, pădure de corni’, este o formație hibridă de la *corn* (< lat. *cornu*), atestat de Byhan 247, Popovici II 100 și de ALIr 1750, + suf. adjectival slav *-ov-* + suf. *-ica*, cu rol de substantivare. Interesant este că în anchetele pentru ALIr 1750, Filipi a înregistrat termenul *corn* (abrore) numai în Jeiăn, în toate celelalte localități obținându-se răspunsul *dren* (< cr. ekavian *dren* = cr. lit. *drijen*).

corumba, **corumbę**, s.f., ‘trandafir sălbatic, măcieș’ (*Rosa canina*); ‘prun sălbatic’ (*Prunus mirabolanus*) < lat. *columba*, *-am* (Bărdășan 2009: 86; Fățilă-Bărdășan 135).

cosilnița, s.f., ‘cositoare’: „Avem cosilnița, mașina de cosi” (Sârbu-Frățilă, care dau și etimologia) < scr. *kosilnica* ‘idem’. În DDI I, cuvântul ir. este lăsat fără explicație etimologică.

cosirasta, adj. fem. în sintagma *cosirasta peza* = cântar în formă de *cosor* < cr. *cosirast*, *-a*, adj. ‘în formă de cosor’ < *kosir* ‘cosor’ + suf. *-ast*, care în acest caz arată asemănarea cu forma obiectului de la care se face derivarea.

cosița, **cosițe**, s. f., ‘cosiță, codiță’. Pentru etimologie, Neiescu, DDI I 288, timite la rom. *cosiță*, cr. *kosica*. Existența termenului în toate patru dialectele

românești (cf. dr., ir. *cosiță*, ar., megl. *cusită*) ne determină să credem că el a existat în străromână și provine din v.sl. **kosica*, cf. bg. *kosica* (vezi și Popovici I 101; Mihăilă 1983: 44; Scărlătoiu 1998: 181).

costretina, s.f., (Jeian) ‘mârtoagă’ < cr. *kostretina* (Skok II 165, s.v. *kòstrava*), sinonim cu *clus*, *cluse*, *clus*, *clusina* < *kljuse*, *kljuseteta* însemnând ‘cal mic, cal de mică statură, cal de munte’, ‘mârtoagă’. De la *kljuseteta*, cu ajutorul suf. augm. *-ina*, s-a format *kljusetina* (peiorativ) ‘mârtoagă, gloabă’; cf. *costretina*.

coș, cu varianta **cos** (Noselo, Sușnievița), s.m. și n., însemnând ‘coș, paner’, dar și ‘coș la căruță’, este considerat de origine croată: *koš*. Deoarece termenul se găsește în toate dialectele românești: dr., ar., megl., ir.: *coș*, credem că și în ir. el provine din v.sl. *košb*.

coșnița, coșnițe, s.f., ‘cotarcă’, ‘coș’, ‘coșniță’ < v.sl. *košbnica* (și nu din cr. *kosnica*), deoarece termenul se găsește sub aceeași formă și cu aceeași semnificație și în dr. și în megl.

cotorâta, s.f. (în sud) ‘chepeneag, ușă pentru aruncarea fânului din pod în grajd’ < ven. *cotorata* ‘idem’ (Rosamani 259; Pop 2009: 113).

cotorna, s.f. ‘potârniche’ ven. *cotorno* ‘idem’, cu schimbare de gen (Kovacěk, *Élém.* 161; Pop 2009: 113). Termenul, împrumutat din venețiană, se găsește în graiurile croate čakaviene: *kotârna* (Filipi 2007: 214; Pop, *loc. cit.*).

crolei, vb. IV tranz. ‘a dărăma, a prăbuși’ < ven. *crolear* ‘muoversi in qua e in là e anche cadere’ (Rosamani 269).

cródiga, s.f. ‘șorici de porc’ < ven. *cròdiga* ‘idem’. (Rosamani, 269).

crompalo, adj. ‘care are picioarele strâmbe, răsucite’, **crompav**, adj., ‘șchiop’, **crompast**, adj. ‘șchiop’ sunt trei derivate de la germ. *krumm*, adj. și adv. ‘srtâmb, încovoiat, oblic, curb’ > *crump* + sufixele *-alo*, *-av*, *-ast*.

crug, cruy, s. ‘stâncă’ < cr. *krûg*, care, printre altele, are și sensul de ‘vârf, munte’ < v. sl. **krâgъ* (Skok II 213, s.v. *krûg*). Ca termen geografic popular (= apelativ topic), *krûg* este consemnat și de Schütz 1957:54 cu semnificația ‘Gipfel eines Waldberges; Wald, Berg; dial. Fels’, adică ‘vârf al unui munte împădurit; pădure; munte; dialectal stâncă’.

cumar, s.m. ‘castravete’ este rezultatul unei haplologii din *cucumâr* ‘idem’ < cr. *kukumar* < ven. *cucumero*.

cutiga, s.f. ‘cojoc cu mâneci de blană pe dinăuntru’ < ven. *cutiga* ‘cotena’, ‘șorici’ (Rosamani 285), cf. *crodiga*.

cutijina, s.f. ‘cojoc pentru mascați’ < *cutiga* + suf. augm. *-ina*.

cva, cva, interj., onomatopee care imită măcăitul rațelor < cr. *kva* ‘glas (onomatopeja) kojom se oponas glas patke’ = sunet (onomatopee) cu care se imită sunetul rațelor (Skok II 250, s.v. *kva*).

cvo. eș, vb. IV (depre rațe) ‘a măcăi’, (despre găini) ‘a cotcodăci’ < cr. **kvocati* (< *kvakati*, cu disimilarea *a-a* < *o-a*).

SIGLE BIBLIOGRAFICE

ALI = *Atlante lngvistico italiano**.

*Trimiterile la ALI se fac după materialul pe care l-am consultat într-o copie ce se află la Institutul de Filologie Romanică al Universității din Udine, împreună cu întregul material strâns din Istria. Anchetele în localitățile istroromâne au fost efectuate la Jeišni, în it. Seiane, Suşnieviţa, în it. Valdara (la data anchetei), Bârdo, în it. Briani. Ancheta în Jeišni a fost făcută în 1933, la Suşnieviţa (Valdarsa) în 1926, iar la Bârdo în 1935. Vezi Frăţilă, *Dialectul istroromân în anchetele lui Ugo Pellis*, sub tipar în volumul închinat lui Andrei Avram la 80 de ani.

ALR I = *Atlasul lingvistic român*, Partea I (ALR I) de Sever Pop, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu - Leipzig, 1942.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, Partea a II-a (ALR II), vol. I de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.

ALR II N = *Atlasul lingvistic român II*, serie nouă, vol. I-VII, Bucureşti, 1956-1972.

ALR II. Suplement = *Atlasul lingvistic român*, Partea a II-a (ALR II), vol. I, Suplement, Sibiu-Leipzig, 1942.

ALRM I = *Micul atlas lingvistic român*, Partea I, vol. I-II de Sever Pop, 1938, 1942.

ALRM II N = *Atlasul lingvistic român II*, serie nouă, vol. I-II, Bucureşti, 1956-1981.

Bărdăşan 2009 = Gabriel Bărdăşan, *Elementul latinesc în lexicul dialectului istroromân* (teză de doctorat), Timişoara, 2009.

Boerio = Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto venetiano*, Venezia, Reale Tipografia di Giovanni Cecchini, edit. 1867.

Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în 'Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache', Leipzig, 1899.

CADE = I.-A. Candrea, *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* (Dicţionarul enciclopedic ilustrat 'Cartea Românească',) partea I, Bucureşti, 1931.

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A-Putea)*, Bucureşti, 1907-1914.

Candrea, *Glosar* = I.-A. Candrea, *Glosar meglenoromân*, I, GS, III, fasc.1, 1927, p. 175-209.

Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, EA, 1959.

Ciorănescu = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române* (ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin), Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2001.

DDA = Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân (general şi etimologic)*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1974.

DDI = Petru Neiescu, *Dicţionarul dialectului istroromân, I, A-C*, Bucureşti, EA, 2011.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, EA, 1975; ed. II-a, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.

Dianich = Antonio Dianich, *Vocabolario istroromeno-italiano. La varietà istroromena di Briani (Børščina)*, Pisa, 2010.

DIR = *Dizionario italiano-romeno. Dicţionar italian-român* (coordonator Alexandru Balaci), ed. a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura 100 + 1 Gramar, 2001.

DLR = *Dicţionarul limbii române (DLR)*, tom. VI-XV, M-Z, 1965-2000.

- DM = *Dicționarul limbii române moderne*, București, EA, 1958.
- Filipi, ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvičički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante linguistico istroromano*, Pula, 2002.
- Filipi 2009 = Goran Filipi, *Istrorumunjske etimologije (Kniga 4: kromonimi)*, Pula, Koper, 2009.
- Flora, MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne*, București, EA, 2003.
- Frățilă, PDR = Vasile Frățilă, *Probleme de dialectologie română*, Timișoara, TUT, 1987.
- Frățilă 2011 = Vasile Frățilă, *Formarea cuvintelor în dialectul istroromân*, în FD, XXX, 2011, p. 5-20.
- Frățilă 2012 = Vasile Frățilă, *Stratul vechi slav din dialectul istroromân* (sub tipar).
- Frățilă-Bărdășan = Vasile Frățilă (coordonator), Gabriel Bărdășan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice. Partea I*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2011.
- Glavina-Diculescu = Andrei Glavina, Const. Diculescu, *Calindaru lu rumeri din Istrie*, București, 1905.
- Glavina IV = Andrei Glavina, *Glosar istroromân-dacoromân*, publicat de Sextil Pușcariu, în *Studii istroromâne*, III, București, 1929, p. 200-211.
- Gluhak 1998 = Alemko Gluhak, *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb, August Cezarec, 1993.
- Kovačec, R. = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovina)*, Pula, 1998.
- Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, EA, 1971,
- Kovačec, *Élém.* = August Kovačec, *Éléments italiennes du lexique istroromain*, in 'Linguistica', XXXII (1992), II, Ljubljana, 159-175.
- Leskien 1914 = A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. I. Teil. Lautlehre, Stammbildung, Formenlehre*, Heidelberg Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Maioresu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*, ediția a II-a, publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- MDA = *Micul dicționar academic*, I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.
- Miclăuș 2009 = Lucian Miclăuș, *Lexicul de origine croată în dialectul istroromân* (teză de doctorat), Timișoara, 2009.
- Morariu = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu Rumeri din Istrie. Cartea Românilor din Istria. Il libro degli Rumeni Istriani. Sushevița (Valdarsa) - Jeiăni (Seiane)*, Suceava, România, Editura Revistei 'Făt-Frumos', 1928.
- Mihăilă 1960 = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, București, EA, 1960.
- Mihăilă 1983 = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi slave în româna comună*, în SCL, XXXIV, nr. 1 1983, p. 45-53.
- Miklosich I = Fr. Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumänischen*, Viena, 1862.

- Pașca = Material nepublicat în ALR II, notat de Ștefan Pașca (apud Petru Neiescu, DDI I A-C).
- Petrovici 1967 = Emil Petrovici, *Elementele sud-slave orientale ale istroromânei și problema teritoriului de formare a limbii române*, în CL, XII, 1967, nr. 1, p. 11-19.
- Petrovici-Neiescu = Material extras din manuscrisul anchetei sau din înregistrările efectuate la istroromâni de către Emil Petrovici și Petru Neiescu (apud Neiescu, DDI I, A-C).
- Popovici I = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria. Partea I (Referințele sociale și gramatică)*, Halle a. d. Saale, 1914.
- Popovici II = *Dialectele române din Istria. Partea II-a (Texte șiglosar)*, Halle a. d. Saale, 1909.
- Pop 2009 = Ana-Maria Pop, *Elementul italian în dialectul istroromân* (teză de doctorat), Timișoara, 2009.
- Pușcariu SI I-III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici, A. Byhan, vol. I, *Texte*, București, 1905; II *Introducere - Gramatică - Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică - Listele lui Bartoli - Texte inedite - Glosare*, București, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Rumänisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ed. a VI-a, Carl Winter Universitätsverlag, 1992.
- Rosamani = Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione giuliano-dalmata*, Trieste, Edizione Lint, 1990.
- Saramandu, DM = Nicolae Saramandu (coordonator), *Dicționar megleno-român*, FD, XXX, 2010, p. 51-135; FD, XXXI, 2011, p. 51-115.
- Sârbu-Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editua Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu 1998 = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud*, București, Editura Staff, 1998.
- Schütz 1957 = Joseph Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbocroatischen*, Berlin, Akademie Verlag, 1957.
- Scriban = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.
- Skok I-III = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. I-III, Zagreb, Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971, 1972, 1973. ȘDU 2 = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*, I-V (ediție revăzută și adăugită), Iași, Mydo Center, 1995-1996.
- Snoj = Marco Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana, Modrian, 2003.
- Teaha = Teofil Teaha, *Cuvinte latinești moștenite în graiurile românești actuale*, București, EA, 2005.
- Tiktin = H. Tiktin, *Rumänische-deutsches Wörterbuch*, I-III, București, 1902-1924.
- Tomici, DSR = Mile Tomici, *Srpsko-rumunski rečnik. Dicționar sârb-român*, I-III, Timișoara, Savez Srba u Rumuniji, 1998.
- Udolph = Jürgen Udolph, *Studien zur slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen*, Heidelberg, Carl Winter Universitäts Verlag, 1979.

Weigand, Olympto-Walacahen = G. Weigand, *Die sprache der Olympto-Walachen. Nebst einer Einleitung über Land un Leute*, Lepzig, 1888.

ABREVIERI

a. = articulat	p. = pagina
adj. = adjectiv, adjectival	pl. = plural
adv. = adverb	pl. t. = plurale tntum
art. = articol, articulat	refl. = reflexiv
augm. = augmentativ	rom. = română, românesc
ar. = aromân, românesc	s. = substantiv
B = Bârdo	
bavar. = bavarez	S = Sușnevița
C = Costârcean	Sc = Sucodru
cf. = confer	scr. = sârbocroată
srb. = sârb, sârbesc	sl. = slav
cr. = croat(ă)	sl. com. = slav comun
dial. = dialectal	sloven = slovenă
dimin. = diminutiv	scr. = sârbocroată
dr. = dacoromână	Șc. = Șcabici
entom. = entomologie	T = Tărcovți
expr. = expresie	tranz. = tranzitiv
f. = feminin	v. = vezi
gen. = genitiv	ven. = venetă, (venețiană)
germ. = german	
germ.-austr. = german-austriac	vol. = volum
h. = harta	Z = Zancovți
interj. = interjecție	v. sl. = vechi slav
ie. = indo-european(ă)	vb. = verb
intrans. = intransitiv	v. dr. = vchi dacoromânesc
it. = italiană	
J = Jeiăn	
L = Letai	
lat. = latină, latinesc	
m. = masculin	
M = Miheli	
mevl. = meglenoromân	
metaf. = metaforă (metaforic)	
MN = material necartografiat	
n. = neutru	
N = Novoselo	